

tablement amb el nostre *Éller*.

ETIM. Ja la indicà essencialment M-Lübke (BDC XI, 5), i la vaig precisar (*E.T.C.* I, 87), com a pertanyent a la família basca (o ibero-basca), a la qual pertanyen la majoria dels NLL de Cerdanya; concretant-ho en el basc *illar* «bruyère», «haricot», «jarosse». És, doncs, un antic nom de planta.²

Heus aquí la informació que ens en donen els bascolegs. Mitxelena (*Fon. Hi. Vca.*, 316) i Azkue, escrivint *ilar* l'assenyalen, en el sentit de 'bruc', en tres localitats de la part més arcaica del dialecte biscaí (Sud i Est), però aquest sign. reapareix en l'extrem oposat, l'alt navarrès, registrat pel botànic basc per excel·lència, Lakoizketa; Bonaparte el troba, en efecte, en la variant *ilarre* a l'Aezkoa (*B.A.P.* XIV, 20.586), i Mitxelena *ilharre* «brezo a la Sule» (extrem NE. del domini).

Ell mateix ens dóna la prova més ferma de la presència del mot en el basc pirinenc primitiu, car troba els seus collectius *Hillardui* i *Hillazaha* en la Reja de San Millán, de l'any 1025, on figuren com inscripció aquests dos NLL (*Fon. Hi. Vca.*, 219); amb variant *Inharraz* en el Fuero de Miranda (llavors encara zona bascofona), i els altres collectius *Yllardia*, i *Yllarraçu* en altres textos dels Ss. XI-XII (*Fon. Hi. Vca.*, 316). En fi a la Vall de Roncal (la més pròxima a Cerdanya), el mot per a 'bruc' pren la forma *ilaurri* (Bonaparte i Mitx., l. c.).

En aquesta em sembla que hi ha una lleu contaminació del verb *iraurri* 'fer jaç vegetal' («répandre pour litière», puix que la *litière* es fa precisament amb bruc); també trobo ben versemblant que la *rr* forta, de part de les varietats dialectals es degui ja a la contaminació incipient d'aquest verb, important, com a tal, dins la llengua. Mitxelena en el seu gran assaig fonètic sobre els tipus de la L proto-basca (*Miscell.* Martinet, I; La Laguna, I, 152) demostra que la de *ilhar(r)* 'bruc' era la varietat -L- «fortis», amb la qual el basc respon a la -LL- romànica. En conclusió podem estar segurs que el paleo-basc pirinenc devia tenir el mot per a 'bruc' en la forma *İLLAR*; el timbre d'aquesta *i* breu davant *LL* podia ser oberta, ço que correspondria prou a la *é* amb què hem registrat avui el nom d'*Éller* (cf. també cat. central *él* ILLE, *esquella*, *lléi*).

I que l'ibèric també tindria una base en *ILLAR*, que explicaria l'almerienc *Illar*, car el mossàrab conserva sovint la *i* breu com a *i*, l'etimologia del qual ja la va veure també el bascoleg Lafon (*Congr. Int. Onom.*, 1955, II, 129). *I* conservada davant *l*, pretònica, en el coseranes aquitànic *Ilhartenh*, on veiem el gran sufix onomàstic aquitànic -TENN- que vaig il·lustrar en *Btr. z. Nfg.* 1973, 234, i supra s. v. *Beado*, com a ètimon de SEMBETENNIS > *Saint-Beat*, id. de *Sentenb* > SENITENNIS.

No és 'bruc' l'únic significat del nom de planta basc: en una zona central té el sentit de 'mongeta', «haricot», des d'Oiarzun, el Baztan i Ainhoa fins a alguns punts de Sule i Alta Navarra, com Esteribar i Lezaka (Mitx., Azkue); o bé és la 'guixa' («vesce car-

rée» a Zaraitze i algun punt de Guipúscoa). Podria ser també que els nostres NLL romànics partissin d'aquest significat.

Em sembla, però, que aquestes accepcions degueren ser menys antigues, probablement no originàries: a mesura que els pastors muntanyencs deixaven la vida purament pastoral i entraven en un règim econòmic i cultural més elevat, les plantes cultivades, els llegums, havien d'anar guanyant terreny, i el fill dels pares i avis pastors, aplicaria el nom de la planta muntanyenca a les cultivades. També ho prova el fet que Bonaparte trobà que a les mateixes valls on el mot vol dir 'bruc', Aezkoa, Roncai i Salazar, li contestaven que també l'usen per designar el 'pèsol' «petit-pois» (*B.A.P.* XIV, 22, 652). Gens estrany aquest trasllat semàntic, vist que també el bruc fa el fruitet en tavel·la, igual que el pèsol, la mongeta i la guixa.

Però l'ambient de gran muntanya, que és tant el d'*Éller*, com el de l'alt Coserans i de la Sierra de Gádor, indueix a partir de l'acc. 'bruguerar'. El trasllat seria facilitat per la influència del nom basc de la 'lluna': *ilargi*, car recordem els prejudicis dels pagesos, que en uns llocs creuen que moltes plantes s'han de sembrar o tallar o regar en lluna plena, o bé nova, o bé creixent; la mateixa varietat dels gèneres de llegum designat per *ilar*, potser depengué de les diverses idees locals que els preceptuava llur Calendari del Pagès.³

¹ És l'ortografia adoptada per la Generalitat el 1933, per recomanació de la ponència de l'I.E.C., d'acord amb la majoria de les mencions antigues, enlloc d'*Éllar*, com han escrit d'altres: la *a* és etimològica, però *A* es torna *e* en posició postònica interna segons la fonètica catalana. — ² Mot comú a tots els dialectes bascos, designant una o altra d'aquestes plantes, entre elles, en primer lloc, el 'bruc'. A penes cal dir que la serra, per on s'enfilen les cases d'*Éller*, enfront de la de Meranges, és plena de bruguerar arreu. — ³ A penes cal rebutjar la proposta de Mn. J. Segura en *Certamen* de 1892, de *Asoc. Lit. Gir.*, 27 de fer venir *Éller* del NP germànic fem. *Eliardis* que veu en un doc. del S. x, p. p. Marca (col. 390), car tothom veu que no s'hi avenen la -d' ni l'accent.

ELMES, Cala de les ~

Cala de la costa rossellonesa situada al terme de Banyuls de la Marenda, al Nord de la vila.

DOC. ANT. *Ermesin* 1383, 1487 (Alart, *Not. Hist. Comm. Rouss.* I, 170; també Ponsich, *Top.*, 28).¹

ETIM. Malgrat les poques mencions antigues que se'n coneixen, sembla que es tracta de (PLAGIAS O CALAS) ÈREMAS 'deshabitades, desertes', ja que, com s'observa en el *DECat* III, 421b49-53, s. v. *erm*, els descendents de ll. ÈRĒMUS (-A) són molt freqüents en la toponímia catalana tot al llarg del Pirineu, com ara en els nombrosos NLL del tipus *Coma Ermada*, entre Mogrony i la vall del Rigard; *Clot-ermat*, a Castellnou de Bassella; *Coma dels Ermaris* < ÈREMARIOS en-